

MADÁCH IMRE

A CIVILIZÁTOR

KOMÉDIA ARISZTOPHANÉSZ MODORÁBAN

SZEMÉLYEK

STROOM, a civilizátor	
ISTVÁN bácsi, falusi gazda	
JANÓ tót	
UROS rác	
MITRULE oláh	cselédei
CARLO olasz	
MISKA magyar	
MÜRZL német	

*A kart svábbogarak képezik.*

*A szín István bácsi udvara, háttérben a ház, oldalt kutyaól.*

*(István bácsi és cselédei mezei munkáról érkeznek.)*

ISTVÁN

Becsúlettel bevégzők a napot.  
A baj miénk, az áldás Istené.  
Mind helytállatok híven, gyermekim,  
Csak Uros érdemelhet megrovást,  
Ki jó szándéku intésemre se  
Fogadt szót, sőt gorombán válaszolt.  
Ti tudjátok, mi büntetést szabott  
Ily tetre rég megszentelt házirend.

JANÓ

Kizáratást közasztalunktól.

ISTVÁN

Úgy van.  
Ím hallod, Uros, ez lesz büntetésed.

CSELÉDEK

Megérdemelte. Éljen jó urunk!

UROS

Kiszenvedem. Nem fog történni máskor.

ISTVÁN

Hiszen, fiam, nincs is harag közöttünk. -  
Leány, teríts asztalt e hárs alatt,  
Az egyszerű szűk estebédben amit  
Hibát tett a szakácsné, helyrehozza  
A jó kedv s jó gyomor.

CSELÉDEK

Igaz biz az.

ISTVÁN

De nézzetek csak, nézzetek, barátim,  
Minő Isten csodája jő amott.

JANÓ

Komédiás talán vagy köszörűs.

## MITRULE

Garaboncás az, ördögcimbora,  
Ha mint komédiás jövend közénk  
Meglátjátok, hogy minket tesz bolonddá,  
Ha köszörűsként - még meg is beretvál.

## ISTVÁN

Ily babonától ment vagyok, de mégis  
Akármi az, sajátos tünemény,  
Szintügy szégyellem, s bé kell vallanom:  
Aggódva nézem, amint erre tart,  
Nevetnem kéne őt a pukkadásig,  
Ha valami nem borzongatna végig,  
S elsápadnék a rettegés miatt,  
Ha valami kacajra nem készítetne.

## MISKA

Akármi, nem sokára kiderül,  
Mert mindjárt itt lesz.

## MÜRZL *(ételt hozva)*

Tessék, emberek!

*(Leülnek egy asztal körül, Uros oldalt eszik egy fa alatt.  
Stroom két kutya által vont taligán roppant halom irományon  
ülve megjelen, a színpad közepén megáll, s leszáll.)*

## STROOM

Ördögös utak e vad tartományban.

## ISTVÁN

Lovakra számítottak, nem kutyákra.  
De szólj, ki légy, és mondd el, merre útag.

## STROOM

Én Stroom vagyok, a nagy civilizátor,  
A végzet az, mely engem útamön visz.

## ISTVÁN

Ebnek hívjuk mi azt a végzetet;  
Tiéd lehet, de a miénk nem az.

## STROOM

Tietek is lesz, íme, elhozám.  
Keletre hordom áldását nyugotnak.

ISTVÁN

Ez a papíros áldás ez talán.

STROOM

Igen, ez a nagy misztérium,  
Mely megvált mindenféle régi lomtól.

ISTVÁN

Szokatlanabb terhével új lomoknak?  
Hiába lom nélkül nincs régi ház,  
Iparlovagnak új csak mindene.

STROOM

Több tisztelet árumnak, hogyha tetszik,  
Ez az egyetlen egy panácea,  
Mely gyökeres gyógyítást eszközöl.

ISTVÁN

De hát ki itt közöttünk a beteg,  
Magam s cselédim jó színben vagyunk.

STROOM

Annál veszélyesb a baj, ha nem érzük.

ISTVÁN

Ha orvost hívunk, a betegség eljő.  
De mondjad hát el, e szolgálatért  
Minő díjat vársz?

STROOM

Óh, nem várok én.

ISTVÁN

Ugyé? Erővel vessz hát. Biztosabb.

STROOM

Csak a kellő adót fogadom el.  
Ekként tesz az erődús öntudat,  
Az alaposság elvem mindenütt.

ISTVÁN

Ah, Mürzl! Ez, mint látom, honfitársad.

MÜRZL

Volt, már nem az, mostan házad hazám,  
Te lányodul fogadtál, így atyám vagy.

STROOM (*halkan a lányhoz*)

Csitt húgom, hisz ha engemet fiúl vesz,  
Szintúgy hazám lesz, ahol jól lakom. (*Fennszóval.*)  
Igen, a nagy német haza honom!

ISTVÁN

És hol van az, ha kérni merhetem.

STROOM

Mi bárgyuság. - A Rajna- és Dunánál.

ISTVÁN

Hát ama híres Katzenellenbogen,  
A Bückeburg, Hechingen, Sigmaringen,  
Schwerin, Strelitz, Reis-Schleis s más számtalan  
Hitványság mind ki ment már Áfrikába?  
Vagy mint a szoknya-, ujj-, korc- és derékből  
Ruhát fércelt-e valami szabó;  
Mert a korc, a ránc, s ujj még nem ruha. -

STROOM

A szellemegység fűzi mindezt össze.

ISTVÁN

Ah úgy, tehát a németnek hazája  
Az, ahol egykor puskaport csináltak,  
S ma is mindenki büszkén azt hiszi,  
Hogy ő vala az egyik munkatárs.

STROOM

Nagy hívatus van a német előtt.

ISTVÁN

Már azt betölté, a sört feltalálta,  
Romantikát, nadrágot, ulmerkopfot.  
De tessék kissé asztalomhoz ülni.

MÜRZL

Szivesen lát el, hidd meg, házigazdám,  
Jól tartott ő már nem csak egy csavargót.

ISTVÁN

Te meg, szűz, szállásold be ízibe  
Istállóinkba végzetes lovát.

(*Mürzl a fuvarral elmegy, Stroom helyet foglal.*)

STROOM

Alig vagyok még kissé e helyen  
S pirulnom kell a durvaság felett,  
Mely itt szokásos e barbár vidéken,  
Csak az imént is nadrágról beszéltél,  
Most meg szüzet nem átallsz mondani,  
Mindkettő trágár eszmékhez vezet.

ISTVÁN

Mi nem vagyunk még úgy civilizálva.

STROOM

Majd lesztek, hogyha Isten megsegít.  
De nem vesz-é el kincsem a szekérről?

ISTVÁN

Itt olyanon ki sem kap.

STROOM

Fájdalom!

ISTVÁN

Mi haszna hát azon rakás fojtásnak?

STROOM

Hagyj csak most békét, aki kettőt boncol,  
Az alaposan egynek sem felel meg.  
És innen jó a félszeg művelődés.  
Aki csizmát varr, az csiríz legyen  
Utósó ízeig, mi gondja másra.  
Ki a holdat kutatja, e világra  
Ne legyen gondja, és aki tanít,  
Őrizkedjék akármit is tanulni.  
Csak egy van, mit mindennek tudni kell,  
Adót fizetni engedelmesen.  
Így készül a derék sok szaktudós.

ISTVÁN

Nem szaktudós, de tudós szag talán.  
No csak fejezzed hát be azt a sódart;  
Látom, hogy értesz alapos dologhoz,  
Aztán beszéljed el nagy terveid.  
Az ily miszörű munkás, egyszerű nép  
Bár rá nem ér, hogy alapos legyen,  
Mert mindenik percét száz gond igényli,  
És jobbra-balra foltoz, tatarol,  
Hol éppen feslik, ahol dőlni készül,

Elveszne éhen, hogyha mindig varna,  
Rongyokban járna, hogyha mindég főzne,  
Elveszne lelke szellemtáp hijában,  
Elnyomorodnék, hogyha nem mulatna,  
S önemberségéből így csak megél.  
De terveid, ha lelkesíteni nem,  
Mulatni mégis okvetetlen fognak.

STROOM

Készen vagyok. S most mindenekelőtt  
Szólj jó barátom; ismered-e Hegelt?

ISTVÁN

Nem én.

STROOM

Hogy érted hát meg tervemet,  
Csak azt a szubjektív- és objektívet,  
A pozitív- és negatívot tudnád.  
Teszem ha az ember a pozitív,  
Mi kívüle van negatív - nem ember.  
Értetted-e?

ISTVÁN

Igen. - Ember vagyok,  
Te kívülem - nem ember, vagy gazember.

STROOM

Szofizma volt, szofizma, Istenemre!  
Hol a morális, a közérzet benned?  
Ez nem germán-keresztyén eszmelánc!

ISTVÁN

Hát hagyjuk abba.

STROOM

Másképp kísértjük meg  
Argumentummal a posteriori.

ISTVÁN *(botot suhogtatva.)*

Ah, ebben már erősebb is vagyok.

STROOM

Megint csak félreértesz, hagyjad el;  
De mondd meg, ott távol miért eszik  
Magányosan az az egyén?

ISTVÁN

Hibát tett  
S ez büntetése.

STROOM

Mily törvény szerint?

ISTVÁN

Bevett szokás.

STROOM

Hallatlan! Zsarnoki.  
Hogy volna így biztos személy s vagyon,  
Hogy tudja meg: mi a szabad, mi nem?

ISTVÁN

Igen kevés van, ami nem szabad,  
A többiben tesz, aki mint akar.

STROOM

Hamis, hamis tan, aztat kell megírni,  
Hogy mit szabad, a többi tiltva van.  
Ha én intézném e ház dolgait,  
Kitárnám a törvényt, mely mint a nap  
Világos s jóltevő, majd lenne rend.

UROS

Bölcsen beszél - tán mártir is vagyok.

STROOM

Hát itt a többi mily állásban él?

ISTVÁN

Ezek cselédim, munkálnak velem  
A ház javára, és én díjazom,  
Amint mindenki érdemelni tud.  
Az tót, ez rác, amaz oláh, olasz,  
E lányka német, én magyar vagyok.

STROOM

S e sok derék nemzet megtűri-e,  
Hogy a magyar parancsol mindnyájoknak?

ISTVÁN

Nem a magyar, de a gazda parancsol.



STROOM

Ha én intézném e ház dolgait,  
Majd másképp lenne mindez, minden nemzet  
Egyenlően van jogosítva élni.

CSELÉDEK

Ez nem bolond - mondott ám valamit.

ISTVÁN

Hisz tőlem élhet, hogyha otthon él,  
De házamban csak én parancsolok.

STROOM

Mindenkinek az háza, ahol él.

CSELÉDEK

Szépen beszélsz, az Isten tartson érte.

STROOM

S mért van csizmában az, bocskorban ez?  
Ha én intézném e ház dolgait,  
Egyenjogúság lenne mindenütt,  
Ha meztelláb is kéne járnia.

CSELÉDEK

Miért is tűrjük? Prófétánk, ne hagyj el!

ISTVÁN *(gyüirekedve)*

Hálátlanok, - ki tudtok-e lakomból?  
Nem voltam-é mindég igaz apátok!  
De hogyha úgy van, jöjjön, aki mer,  
Ököltre hát, házamból mind kihánylak.  
Prófétáttokkal. - Nos, elő, legények.

STROOM *(közbelépve)*

Megálljatok - nem jöttem én ide,  
Hogy nyílt erőszakkal kívánjak élni.

ISTVÁN

Csak mézes méreg-, gyáva cselszövénnyel.

STROOM

Eszmét hoztam, civilizációt  
Rendezni jöttem. Paradicsomot  
Állítani, melyben nyer mindenik,  
És senki nem vesz.

ISTVÁN

Különös dolog.  
De mondhatom paradicsomodról  
Nem nagy fogalmam. Hátha abban is  
Oly paradicsom-almák termenek,  
Melyektől a fog elvászul s csodáljuk,  
Ádám apánk mért adta értök üdvét.  
De elmegyek, hogy mérgemet kifűjjam. *(El.)*

UROS

Most szólhatunk, hogy elment az öreg.  
Mondd, mit nyerünk mi; hogyha hozzád állunk?

JANÓ

De jól ígérj, másképp nem alkuszunk,  
Nem rossz dolgunk volt, azt elhiheted,  
A te kegyedre épen nem szorultunk.

STROOM

Hagyjátok a ház gondjait reám,  
S várjátok békén a nagy dolgokat.  
Ím, mindeniknek hoztam egy ereklyét.  
Ez amulett az üdvnek záloga,  
Nyakon hordjátok, és megjő gyümölcse.  
*(Az amuletteket szétosztja.)*

CSELÉDEK

Az alku áll.

STROOM

Fogjunk tehát dologhoz.  
Jerünk a házba, nézzük a leltárat.  
*(Mind a házba mennek. István visszatér.)*

ISTVÁN

Folytassuk most az értekezletet. -  
Itt senki sincs, jerünk tehát utánok.  
Mi az, bezárva? Hej! Eresszetek be!

STROOM *(az ablakon)*

Ki háborít háunkban?

ISTVÁN

Hát a gazda.  
Alkudni jöttem.

## CSELÉDEK

Későn, megvagyon már.

## ISTVÁN

Hirem nélkül. - Felgyújtom ezt a házat  
Ördög, pokol - ki itt az úr kivülem?

## CSELÉDEK

Add meg magad. Hisz minden jókat ígér.  
Magadnak téssz kárt, s minket is megölsz,  
Várj türelemmel.

## STROOM

És bízzál szavamban  
Te léssz az úr ezentúl is, barátom,  
Csak azt ne bánd, hogy én parancsolok.

## ISTVÁN

Ha úgy van, lássuk hát, mit tudsz mutatni.  
Sokat ígérsz civilizációddal,  
Meglátjuk, jóllakunk-e mind belőle  
Avagy csak úgy, miként a kóceví. -  
Légy hát intézőnk, Istenem segítsen,  
Ha jól megy, én csak gondomról tevék le.

*(Svábbogarak jönnek hosszú menetben úti málhával,  
porontyokkal, s ablakon, ajtón a házba mennek.)*

## KAR

### *Strófa*

Dicsérünk, mester, aki nekünk  
Ma ismét új házat szereztél!  
Híven járunk el ügyeidben,  
Befurakodva minden zugba,  
Mi, a civilizációnak  
Ellentállhatlan hordozói.

### *Antistrófa*

Mi csak erény a házi körben,  
Mind a mi művünk. Éberségre  
Szoktatjuk a hanyag gazdasszonyt,  
És tisztaságra kényszerítjük,  
Nem hagyjuk, hogy megavasodjék  
A készlet, híven felfaljuk mind.

*Második strófa*

Hiába üldöz, pusztít a sors,  
Százezren kelnek fel utánunk,  
A végzet szentelt eszközéül  
Napszámunkat betöltve híven.  
Dicsérünk, mester, aki nekünk  
Ma ismét új házat szereztél.

*Második antistrófa*

Óh, háládatlan az emberfaj!  
Pusztít és útál, ahová csak  
A civilizációt vittük.  
De mi, hajh, szent szemtelenséggel  
Megyünk, mert tudjuk, új világrészt  
Csak féreg alkot, nem oroszlán.

ISTVÁN

Mi fajzat ez? - Gonosz lelkek talán,  
De nem, a lélek bár elkárhozott,  
Nemességének hordja bélyegét.  
Csatázhatunk vele, s ha elbukunk,  
Csak szenvedés érhet, gyalázat nem.  
E hitvány fajjal, mely sárból terem,  
Utálatosan hemzseg, s oly bűdös,  
Mely küzdni gyöngeségében nem ért,  
S csak a tömegnek szemtelenségével  
Foglal tért, s hint cudar dögleletet,  
Csatázni sem lehet. Mi lesz mindebből?

CSELÉDEK *(az ablakon)*

Ez már nekünk is kezd nem tetszeni.  
*(Stroom és a cselédek kijőnek a házból.)*

STROOM

A leltár megvan. Most aktáimat  
Hozzátok. Aztán mindenek előtt  
Itélek Urosnak nevezetes  
És bonyolult ügyében, hogy lássátok,  
Mi az igazság, mit nem ismerétek.

*(Az aktákat hozzák s az asztalra halmozzák: Stroom elibek ül és ír. A többiek körüle állnak.)*

UROS

Az én ügyem se nem nevezetes,  
Se bonyolult, s már régtől vége is van.

STROOM

Addig nincs vége, míg nem akarom.

ISTVÁN

Hisz büntetését is kiállta már.

STROOM

Azon barbár eljárás mit se számít. -  
De oly sok a teendőm, hogy ezúttal  
Szóbelileg végzek csak, röviden.  
Imé, készen van a protokoll is,  
Még csak néhány csekélyebb pont hibázik,  
Mit most kipótlunk. Az egész csekélyesség,  
Tizenhat ív - meg is van bélyegezve.

ISTVÁN

Megbélyegezve - mint gonosztevők!

STROOM

A kétféjű sas van mindenik íven,  
Uros fizet tizenhat jó huszast.

UROS

Nincsen szükségem a képes papírra.

STROOM

De nékem a huszasra annál több van.

KAR *(az ablakon)*

De nekünk a huszasra annál több van.

UROS

De hát miért sas, és mért kétféjű?  
Hol dög van, a sas, mondják, ott gyülekszik  
S nem tetszik nékem az olyan igazság,  
Mely mind előre, mind hátra tekint.

STROOM

Haszontalan okoskodol, fizess. -

UROS

Ha már éppen kell.

STROOM

Nem kell, de muszáj.  
Lám mily hiányos nyelv az a magyar -  
Hogy lenne képes kulturális nyelvnek,  
Muszája sincs. - Kell - mintha kérdené,  
Kell-é? Ki kérdi, ha mondom: muszáj.

E szót: muszáj, jól meg kell ám tanulni.  
S úgy értsétek, ha mindjárt kérdem is,  
Kell-é? Az is mindig muszájt jelent,  
Konkrét példája az önkényes kölcsön.

ISTVÁN

Mi ördög az?

STROOM

Az a jövő zenéje,  
Preludiumából egy kis akkord.  
De visszatérve barbár nyelvetekre,  
Hogy értené meg Hegelt ez a nép  
Mely így beszél: Embernek és nem nek Ember.  
Hisz annak észjárása mind hibás.  
Előbb való a birtok, mint az ember,  
Ezért nem lesz, lám, semmi a magyarból.  
De hát dologra. Halljuk a tanúkat.  
Az első Mürzl.

MÜRZL

Én mit sem tudok.

STROOM

Azt akkor mondjad, hogyha kérdezem.  
Hogyan hívnak hát?

MÜRZL

Most mondtad magad.

STROOM

Ha mondtam is, mindegy, most kérdezem.  
Így rendeli a törvény tizedik  
Könyvének hatvanhatodik cikkében  
A hatvanharmadik paragrafus.

KAR

Mi óriási törvénytudomány!

STROOM

Hogyan hívnak hát?

MÜRZL

Mürzl.

STROOM

Más neven?

MÜRZL

Zielarsch.

STROOM

Ah, régi jó család, örülök.  
Kaptál-e már vagy huszonöt botot?

MÜRZL

Uram, mit gondolsz, nálunk hölgyeket  
Nem szoktak verni.

STROOM

Ez előítélet.  
Legjobb sikerrel én régtől gyakorlom.  
Hát nem kaptál? - Voltál-e katona?

MÜRZL

Mit gondolsz, ah, mi kérdés!

STROOM

Voltál vagy nem?

MÜRZL

Leány vagyok.

STROOM

Sackerment, voltál, vagy nem?  
Itt a rovat, azt bé kell tölteni.

MÜRZL

Nem voltam.

STROOM

Igy, most kérdem, hogy miket tudsz.

MÜRZL

Semmit sem.

STROOM

Ez gyanús válasz nagyon.  
Meglátjuk később, cinkos nem vagy-é.  
Janó, te lépj elő most, hogy neveznek?

JANÓ

Rityitma.

STROOM

Jó hangzású név ez is.  
Hát tégedet?

ISTVÁN

Magyar.

STROOM

Mi parvenű név!  
Vad származás, no mindegy, megjavítjuk.  
Máder leszesz. Így - még csak ez hibázott,  
Most már kimondom az ítéletet. *(Könyveket forgat.)*  
A nyolcadik kötet harmincadik  
Cikkében harmadik paragrafus  
Az engedetlenség bünéről szól,  
S akasztófát mond a gonosztevőre.

KAR

Halált rá - annál több marad nekünk.

STROOM

Igaz, hogy azt a hatvanhatodik  
Cikk ipszilon pontjában korlátozza  
S csak a felségsértési bűnre szól.  
Valóban vagy szerencse gyermeke,  
E pont dicsőn megvédi életed.  
De rád reccsent már a következő könyv,  
Im, itt van a cselédség viszonya  
Urához, mely nyíltan hivatkozik  
Az első könyv póttusítására,  
Hol is tisztán szabott a büntetés;  
Tíz évi fogságtól hat botcsapásig.

KAR

Lám mily megnyugtató precízió.  
Mily tiszta, csakhogy megtalálni baj.

STROOM

De itt könnyítő körülmények vannak,  
Például: nem vélem ellenkezel,  
Csak gazdáddal. Húsz botot fogsz kapni,  
E lánynak meg amnesztiát adok. *(Félre.)*  
Köszönd, galambom, ragyogó szemednek.



MÜRZL

Ezért szememnek kár is volt ragyogni,  
Gazdám másképpen tudta azt felszítani.

UROS

No mondhatom én szép ternót csináltam.  
De nem jött ingyen - megfizettem érte.

MITRULE

Eben gubát cseréltünk, úgy hiszem.

STROOM

Máder, neked még fennmarad jogod  
A kártérítést rajta követelni,  
De ez külön polgári pört igényel,  
Ha díjait előre leteszed.

ISTVÁN

Elálllok tőle.

STROOM

Szép nagylelkűség!

ISTVÁN

Nem volt nagy károm.

STROOM

Hát a napmulasztás,  
A fáradság, a járás és kelés  
A vádbeszéd, viszonbeszéd, ellátás  
Szép összegecskét tenne, mondhatom.

ISTVÁN

Ingyenbe megy. Ha a pört nem gyűlölném,  
Inkább keresném a szomszédomat,  
Kukoricámat aki megrabolta.

STROOM

Te Urossal tehát kiegyezél,  
Pöregyeséged díja tíz huszas.  
Tessék letenni. A kukoricát  
Mi illeti - *(Könyvekben keres.)* csodálatos dolog,  
Ez egy eset még nincs a törvénykönyvben,  
No majd csinállok róla egy fapátenst. -  
Tehát, uram, előbb is kérdezem -  
Hogy alaposan járjak el e tárgyban,

Nem hebehurgyán, mint itten szokás volt -  
Csak a gyümölcs, vagy a szár is szenvedt kárt?

ISTVÁN

Természetes, csak a kukorica.

STROOM

No látod-e, még ez nem nagy dolog,  
Mert itten mondja a paragrafus  
Hogy ültetvényben tett hibát könyíti,  
Ha csak gyümölcse sértetett, nem a törzs.

ISTVÁN

Mennykő üssön meg - hagyjuk ezt, uram.  
Nem szóltam semmit, itt van a tíz húszas.  
Isten velünk.

STROOM

Nem úgy, fel van már adva  
Az ügy, s kell folynia, ha valamennyi  
Papírgyár készítménye elfogy is.  
Ha az utósó inged megy bélyegre,  
Ha a hámból kidőlök, mint számár,  
S székemre tízedik utódom ül,  
Ki mostan még csak hallgatni tanul,  
De néked igazat kell kapnod és  
Testálhatsz e pörről, mint vagyonodról,  
Ha közbe nem jó a végső ítélet  
Amnesztiája.

ISTVÁN

Rettentő öröm!

KAR

*Strófa*

Óh mester! Kérlek mindenekre,  
Mi szent előtted, sérthetetlen  
A császárnak fogadására  
És az oktrojált alkotmányra,  
A német egység jóvoltára,  
Spenátra és sárga répára.

*Antistrófa*

Ne kezdj, ne kezdj polgári pört el,  
Tudod az a pedáns görög kor,  
Pogányos klasszicitásával,  
Időt s tért mi szűkre szabott ki,  
Melyben komédiája játszik  
S milyen nagyot helyez a szépben.

*Második strófa*

Hogy fér belé két emberélet,  
Hogy járjuk Ponciust, Pilátust,  
Midőn még fel sem is találtuk  
A civilrechtet, romantizmust,  
A puskaport és az ásitást,  
Népünk későbbi hivatását.

*Második antistrófa*

Kérünk hát, mester, hadd el, hadd el,  
Ki jőne komédiát nézni,  
Hogy végét unokája lássa,  
Kit még otthon nem is csinált meg,  
Vagy hogy csináljon a darab közt,  
Butára sülné el, óh, félek. -

STROOM

Legyen buta, csak jó polgár legyen.  
Ki mondja azt, hogy a lángész szükséges?  
Az államban eszünk nekünk elég van  
S gondoskodunk eléggé a tömegről.  
Annak nem is kell a fej, csak azért,  
Hogy sógorom, a kalapos megéljen.  
Aztán ne hidd, hogy úgy lesz csak buta,  
Ha a színházban készül. Gondoskodtunk  
Már oly rendszerről és oly eszközökről,  
Hogy készüljön bár a Sion hegyén,  
Butává nemesül. Hidd el nekem. -

KAR

Hát a jó ízlés, a klasszicitás  
Nevében kérlek, hadd el azt a pört.

STROOM

Fitymálom a jó ízlést, klasszicizmust.  
Törik-szakad, a pörnek folyni kell.

KAR

Jaj nekünk, ám de néktek még jajabb.

STROOM

Fogjunk munkához. Mindenek előtt  
Hozzuk tisztába a bevezetést.  
Hol passzusod?

ISTVÁN

Nincs.

STROOM

Vajh mi szörnyűség.  
De legalább, reménylem, el vagy látva  
Tartózkodási jeggyel.

ISTVÁN

Nem vagyok.

STROOM

Nem utazol hát, s nem tartózkodol?  
Mi vagy te hát? - Hol a keresztlevél?

ISTVÁN

Nincs.

STROOM

Úgy tehát még tán születve sem vagy,  
S szomszédaiddal már pörölni mersz,  
A rendetlenség itten végtelen,  
Szörnyű rossz a politikus kormányzat,  
Pedig mindennél ez elébb való.  
De jótállok, hogy talpra állítom. -  
Hallgasson addig a magánpanasz,  
És sérelem, számára nincs fülem:  
Az egyes veszhet, hogyha nyér a köz.

ISTVÁN

S ki az a köz, ha mind veszünk miatta?

STROOM

A köz azon nagy eszme és kapocs,  
Mely egyesít, s mit én képviselek.

KAR

S mi véled, mester. Nélkülünk mi sem vagy.

STROOM

Szerencse, hogy gyanítva e hiányt,  
Hoztam magammal mindenik egyénre  
Vagy ötven ív rubrikázott papirost,  
Előlegesen, úgy hiszem, elég lesz.  
Itt néktek az igazolási jegy,  
A marhapasszus, fegyverengedély. -  
Névösszeírás, birtokív, adókönyv,  
Keresztlevél, oltási bizonyítvány.

ISTVÁN

De nem vagyunk beoltva.

STROOM

Mit se tesz,  
Csak a rubrika jól legyen betöltve.  
De halljátok tovább s örvendjete:  
Katonaságtól felmentő levél,  
Pótlék-adó, dohányra engedély  
És borboléta. Ím, itt a cselédkönyv,  
Községi bizonyítvány, később jönnek  
Tájékoztató a kormánylapok,  
Hetenként egy szekérrel. -

KAR

Óh, pihenj meg!  
Elég áldás ez egy lélegzetedre,  
Megfűlsz belé. -

CSELÉDEK

Félek, hogy mink fulunk meg.

ISTVÁN

Hová teendjük e tenger papírost?

STROOM

Egy részét mindenik magával hordja,  
S elég nagy e ház hivatalszobának.

ISTVÁN

S mi hol lakunk?

STROOM

E kis kedélyes ólban.  
De folytassuk csak. E póttasítás  
Szükséges mindeniknek; nélküle  
Létezni sem lehet.

ISTVÁN

S mi azt hívők,  
Hogy létezünk. Szép herézésben voltunk.

STROOM

Kegyelmesen megengedi új adónem:  
Személykereset, mindenekre szóló.

MÜRZL

Bomolj meg, rám ugyancsak mit se szól,  
Hazádba tán való ily kereset,  
Itt a személy nem hoz be.

STROOM

Hát ingyen megy?  
Tessék elhinni, még jobb kedvelem. -  
De most a taksákat fizessétek le,  
Aztán a többi.

ISTVÁN

Honnan győzzük ezt?  
Szegénységünkől ennyi nem telik.  
Inkább kérnénk kevesb kormányzatot,  
Hogy nekünk is maradjon valami. -

STROOM

Nincs ám, mivel henyék vagytok nagyon,  
Csak úgy dolgoztok, hogy megéljete;  
De én mindenre jó adót vetek,  
Mentől nagyobb, s hogy megéljete  
Még orrotokkal is kell túrnotok  
A földet. Így virul fel az ipar.

ISTVÁN

S mi hasznunk, hogyha többünk nem marad,  
A munka nem nagyon kedves multság.

STROOM

Nekem lesz hasznom, s nektek károtok nem,  
Ön zsírokokban fuldokoltok úgyis,

De én hoztam civilizációt,  
S egy érvágás egészséges leend.  
Imé, minek e fityegő ruha? *(Leveszi a mentét.)*  
Esernyő is tesz ily szolgálatot.  
Mi haszna e szárnyaknak itt, le vélők!  
*(Levágja az atilla végeit.)*  
E paszománt, - pénzül fog kamatozni.  
Lám mennyi van csak itt meggazdálkodva.  
Minek sarkantyu?

ISTVÁN

Nem járunk kutyán.

STROOM

Gyalog jár, aki bír, ki nem bír, fekszik.  
Vagy mért a csizma is? Nagy fényűzés.  
Im, a civilizáció nevében  
Megajándékozlak e fapapuccsal,  
Ez olcsó és örök időkre tart.  
Meg amint hallom, tik gatyát is hordtok,  
Mire való az, - én nélkülözöm,  
S mi úr vagyok mégis - le a gatyával.

JANÓ

Úgy látszik, a paradicsom kezdődik,  
Mezítelen fogunk maradni benne.

ISTVÁN

Jaj nékem, holnap István napja van,  
Házunknak ünnepe, így menjek-e  
Templomba?

STROOM

István? Hát mi ember az?

ISTVÁN

Ő alkotá e házat s rendezé  
A konstitúciót.

STROOM

Ah, el vele!  
E dekrétummal, ím, kasszírozom.  
Ezentúl Zsófia lesz ünnepünk,  
Kendervetések védőszente ez,  
S a kender minden rendnek talpköve.  
Kormányoz, mert papírt szolgáltat nekünk,

Igazságot tesz a kötél képében,  
S pénzül forog, ha bankóvá silányul.

ISTVÁN

Mi az a bankó? Vagy mankó talán,  
Olyannak támasz, aki járni nem tud.  
De nekünk jó ám konstitúciónk.

STROOM

Megint a lázongó szót mondod el?  
Miért nem mondod, jó az octroink?  
Többé ne halljam. Íme, itt a bankó.  
Jobb pénz, mint amit eddig bírtatok.  
A húszas mától kezdve mit sem ér,  
Csak én veendem még el kegyelemből  
Adóba, s tikteket ezzel fizetlek.

ISTVÁN

Csodálatos - de mégis pénz, ha mondja.

MITRULE

Ki tudja, mit rejt ám, de pénznek látszik.

UROS

Talán csak pénzünk párticédulája.

CARLO

Beszélhet nekem, e rongy rongy marad.

STROOM

No lássátok, mi sok dicső reform,  
De még koránt sincs vége.

CSELÉDEK

Jaj nekünk!

STROOM

Mi célra e fehér buzakenyér,  
Midőn haszontalan dobjátok el  
Szemétre a kukorica csutakját?  
Én gépet hoztam azt megőrleni,  
Jóllaktok véle, s a buzát adóba  
Adjátok. Lám, mi egyszerű eszközlés.

ISTVÁN

Hát hogyha a csutak menne adóba?



KAR

Jaj, el ne vállald!

STROOM

Szörnyű butaság.  
Hisz abbul áll épen pénzügyi  
Munkám előnye, hogy értéktelen  
Lomot értékesítesz, ha megveszed,  
S az értékes tárgy nekem megmarad.  
De ezt oly könnyen fel nem foghatod,  
Olvasd el e tárgyról a szakművet,  
Ámbár rövid, de jól ki van merítve. *(Egy fóliánst ad át.)*

ISTVÁN

Inkább csak elhiszem, hisz jól tudom  
Zsebemből, milyen jól ki tudsz meríteni. -  
De engedelmet kérek elvonulni,  
Szégyenlek még tovább e lány előtt  
Ugy állni, mint zilált madárijesztő. *(Elvonul a kutyaólba.)*

MITRULE

Hát a bankó igazán pénz, uram?

STROOM

Pénz, hogyha mondom, s jaj, ki kételkedik.

JANÓ

S hát az adó kinek zsebébe megy?

UROS

Mondd, mit kapunk belőle?

STROOM

Nyugtatót.

UROS

S a pénzt?

STROOM

Segédek a kormányzatban.

MITRULE

Leszünk segédek.

## STROOM

És ki dolgozik?  
Tán én? Nekem hivatásom nagyobb,  
Te szánts, te vess, vannak nekem segédim.  
Elő - elő! *(Néhányan a karból lejőnek.)*  
Ezek bírák leendnek,  
Méltóságos, megfontolt férfiak,  
Büdösek bár, de még ez mit se tesz,  
E fürge nép lesz a polícia,  
Mely befuródik száz rekesz dacára  
S kevéssel több piszkot hagy hátra, mint  
Ételt. - Finánc meg e szemérmetes  
Piaci légy lesz. Ez a kis bogár,  
Melynek hátulja fénylik, fogja a  
Pátenseket kiadni s magyarázni.  
Im, a tanítónk itt az éji had,  
Sötétséget keresve, meg penészt.  
E nagybajúszú, nagyszájú gyerek,  
Ki úgy csörtet, hogy szinte félelem,  
Ez lesz házamnak véde, támasza.  
Mindnyájatoknak itt a pápaszem,  
A gravitást megadja néktek az  
S ki dolgotokba fúrakodni mer,  
Közös boszúnk választott célja lesz.

## UROS

Nézzétek ott a hídról most esett  
A sárba egy ökör - jerünk kihúzni.

## STROOM

Avagy te lettél-é polícia?  
Ki engedé meg az avatkozást?  
Mikor fog egyszer a rend bejöni?  
Maradj. - Barátaim menjetek oda,  
A protokollt vigyétek magatokkal,  
Rendesen járjatok el ügyetekben,  
Hogy lássa e nép, hogy mi a kormányzat.  
*(A kar el.)*

## JANÓ

S mi lesz az ígéretből, szép uram:  
Hogy sorsunkat javítani fogod,  
Hogy egyiránt urak leszünk mindnyájan?

## STROOM

S nem vagytok-é? Ki több a többinél?  
Tán pénze van, ide vele, nem tudtam.

JANÓ

Amint látom, csizmadiát fogánk.

UROS

Pogányt fogánk, és most visz a pogány.

STROOM

Csitt, lázadó, vagy egy paragrafust  
Rád olvasok, hogy meg nem köszönöd.  
Tartsátok a szent amuletteket,  
Híven őrizve, s várjatok nyugodtan,  
Nagy terveim már érni kezdenek.

*(A kar jó az ökörbőrrel.)*

JANÓ

Lám itt is hoznak egy érett gyümölcsöt.

STROOM

Amint látom, már későn jöttetek.  
No semmi sem. Csakhogy a protokoll  
Rendben van és aztán elég csinos:  
Nyolc év. Hiába, megnyugvást szerezhetsz,  
Hogy rendes eljárás mellett döglött el.  
Most el, nyugodni ennyi fáradságra!

*(Bemegy a házba a karral.)*

UROS

Hogyan tetszik, barátim, e dolog?

MITRULE

Maradtunk volna bár a réginél,  
Sajnálni kezdem régi uramat.

JANÓ

Vizsgáljuk át ez amuletteket,  
Nincsen bizalmam már most semmihez,  
Hát hogyha lóvá lettünk ebben is.

MÜRZL

Nézzük meg, rég kíváncsin forgatom,  
Im, itt az olló, fejtsd fel Carlo te.

CARLO

Egy lap papír beírva, olvassuk meg :  
*(Olvas.)* „Óh macskaevő,

A te szép rendeltetésed  
Őrizni a civilizációt,  
S a civilizáció én vagyok:”  
Corpo di Bacco, ez ajándokod hát?  
Maledetto tedesco, no, megállj!  
Jó, hogy kitudtam idejekorán.  
Búcsút veszek, im, a kapufélfától,  
Velem csak német többé nem beszél. (El.)

UROS

Enyémben meg mily rejtélyes felírás,  
Ebben talán mégis csak van erő.  
(Olvas.) „Cár dava, mi pak trazsimo.”

MÜRZL (nevetve)

Ah szép erő, olvasd csak megfordítva.

UROS

Ó, mi szart kap, im, a vadrác.  
Akasztófát kiszolgált vakmerő,  
Kerékbe törni régtől érdemes!  
Ez-é, miért gazdámát elhagyám?  
Megállj, ha élek, jóvá is teszem.  
Hej, gazda, gazda!

MITRULE

Hát nekem mit írt?  
(Olvas.) ”Ah úgy szeretlek,  
Hogy majd megeszlek.”  
Megállj, farodra forrjon ez a mondat.  
Tudod-e mit tesz az, hogy cinye mintye!  
Hej, gazda, gazda!

JANÓ

Lássuk most enyémet :  
(Olvas.) „Cso zse szí bol dotyat, Jano?  
Mizer szlovák vecser, rano.  
Teraz bugyes, szlavni Rakuz.  
Do rityi mi zakúz.” -  
Zatraceni szvinyár, ördög, pokol,  
Uhor szom, és az is leszek, míg élek.  
Hej, gazda, gazda, nincsen-é füled?

MISKA

Hát ez:  
(Olvas.) „Segíts magad ten sorsodon,  
Mert el van hagyva, aki másra vár.

Erőm nem bennem, - marhaságtokban van.” -  
No jó, segítetek, csak te meg ne bánd.  
Hej, gazda, gazda, jőj ki az odúból!

MÜRZL

Lássuk már az enyémet is. Im, itt van:  
(*Olvas.*)

”Willst du dich gut unterhalten,  
Werde ich gut aufgelegt sein.”  
Jőj, kérlek, gazdám, végünk van különben.

UROS

Hogy is tűrhettük e földönfutót  
Idáig is, hogy félheténk egymástól?  
De érdemeltük ezt a bűnhődést.

ISTVÁN (*félíg kibújva*)

Mi zajt csináltok? Majd is ad a sógor,  
Ha meg találja hallani.

JANÓ

Mi hívunk.  
Mebántuk, amit véténk ellened,  
Óh, jaj, bocsásd meg, és fogadj kegyedbe!

ISTVÁN

Ez ólba? Jőjön, aki belefér.  
Csak halkan, halkan, nem leszek oka,  
Ha rátok olvas egy paragrafust.

UROS

Paragrafussal mink verjük agyon,  
Mit az udvarnak árnyain szedünk fel.

MISKA

Vezess te, és kiverjük a világból.

ISTVÁN

Az Istenért, mi lázadó beszéd!  
Látjátok, hisz ki tudja, mit akar még;  
Csak nem lehet feltenni, hogyha ember  
Istennek mása, jót ne is akarjon,  
Eddig még semmi jót nem leltünk benne,  
Bizonyly hát a jó mind hátra van még.

UROS

Ki még tovább vár, gyáva vagy bolond.

## ISTVÁN

Az Istenért, csak türelem, barátim,  
Fohászkodjunk inkább a szent Istenhez,  
Hogy a szivét világosítsa meg;  
S végezzük így, mondjátok el utánam:  
Isten ne nézzed benne, hogy ő sváb,  
Igaz, hogy az nem szép, de mégse bűn;  
Aztán meg ő is a te teremted,  
Mivégből - azt te legjobban tudod. -  
Jó éjszakát - nem hallok semmit is  
Épen most álmodom, hogy jóra fordult. *(Behúzódik.)*

## JANÓ

Te vagy közöttünk első, légy vezér.  
Hiszen már horkol. Óh, mit is tegyünk!

## MISKA

Segítsünk hát magunkon, mint maga  
Tanított a sógor. Fel, jőjtek,  
Rejtekben fontoljuk meg a hogyan,  
Aztán cselekszünk fényes napvilágnál.

*(Mind el, kivéve Mürzlt.)*

## MÜRZL

Szegény gazdám! Mondhatlan fáj, hogy így  
Ellágyult minden férfiereje. -  
Estende itt szoktunk volt összejönni  
Néhány édes szó- s még édesebb csókra,  
S most ahelyett a kutyalukba bújt. *(Sír.)*  
Kihívom őt és addig biztatom,  
Míg végre tán még megkeményedik.

## STROOM *(sompolyogva kijő)*

Óh, hölgy! Örülök, hogy találkozánk,  
Epedtem néhány édes szó után.  
A sok fáradtság és sok gond miatt,  
Mint megterhelt villámtelep vagyok,  
Melynek pozitív pólusán a láng ég.  
Öledben lenék negatív helyet,  
Hol átürülve megnyugodnék keblelem.

## MÜRZL

Kikérem én, az ily trágár beszédet.  
Ott szólj így, hol személykereseti  
Adót fizetnek.

## STROOM

Óh, te félre értesz,  
Pedig reményem abban pontosult,  
Hogy engem, aki Hegelt megtanultam,  
E barbár házban, a nem én-világból,  
Te, eszméim konkrét szubjektuma,  
Ki vágyam kézzelfoghatóvá tetted,  
Te egyedül fogsz engemet felfogni.  
Óh, hagyjad lelkem átolvadni benned,  
Ne tarts el egy merő negációval  
S én véled az üdv minden mélyeit  
Kifürkészendém.

## MÜRZL

Menj el a pokolba,  
Egy szót se értek e handabandából.

## STROOM

Nem értsz? Meg fogsz majd később érteni,  
Fogom használni az indukciót,  
És úgy hiszem, hamar kapacitállak.

## MÜRZL

Kapacitáld, tudod, a lovadat,  
Engem csak nem fogsz. Lásza meg az ember! *(El.)*

## STROOM

E lány goromba, s rám sem hederít.  
Bizonytal tett már szeretőre szert,  
Másképp magától nem taszítna így el.  
No semmi, majd segítek én azon,  
Kihirdetek egy pátenst már ma még.  
Rövid lesz, vagy kétszáz paragrafus:  
Lakatra jó minden lány országszerte,  
A kulcsok nálam lesznek őrizetben,  
S csak taksa mellett adjuk ki naponta. -  
Felséges gondolat! - Hogy ily késő jött!  
Mi szép adó és mennyi hivatal,  
Hát még a sok mellékes sportula!  
No lány, meglágyulsz majd egy hét alatt.  
*(Bemegy a házba, István dühösen előbúj.)*

## ISTVÁN

Mit hallok? Hát még e kis jótul is  
Eltiltanál! No sógor, úgy akartad;  
Hát rajtad töltöm mérgemet ezentúl.  
Megállj! Lakolsz, ha villámhárítót

Már nem birom, kétségbeesve vívok.  
Fel, fel, cselédim! Harcra, jőjtek:  
Veszedelembe jött a hon s szabadság,

*(A cselédek jónek szaladva.)*

Fel! Mürzl, zászlóul szoknyádat add,  
Hozz piszkafát, te villát, légycsapót  
És békanyúzó. Fogjon mindenik  
Isten nevében, amit kapni tud.

JANÓ

Szívből megyünk. Vezess a győzelemre!  
Nincs oly vitéz több, mint a hős magyar,  
Ha egy kicsit későcskén ébred is.

ISTVÁN

No hát, utánam, jó barátaim,  
Fegyverre minden, harcra, győzelemre.

STROOM *(az ablakon)*

Mi ez, mi zajgás kint a csendes éjben?

ISTVÁN

Még kérded-é, csufos honáruló?

STROOM

Honáruló? Miért, hogy a pinát  
Lakatra tettem? Vajh mi különös.

ISTVÁN

Sokat túrtünk, tovább már nem lehet.

JANÓ

Bolondul-e vagy gúnyol a vén kópé?  
Mi balgaságot mond?

ISTVÁN

Ne bánd, Janó!  
Az az én dolgom, fogjad fegyvered;  
E vén gazembert mogyoróbotokkal  
Mángoljátok meg, míg a többire  
A légycsapó legalkalmasb eszköz lesz.

*(A házat ostromolják s védik.)*

STROOM

De mit vétettem hát mást, szóljatok.



JANÓ

Elmondjam-é oltott gazságaid?

STROOM

Az oltott gazság már politika,  
Mint oltott vackoralma. Érted-é?  
Politikát választok, amilyen kell,  
Van nagyszerű, van síma, kétszinű,  
De olyan nincs, mely nem volna szabad.

KAR

*Strófa*

Óh mester, látod, milyen hitvány  
Mi nyomorult a büszke ember,  
Ki kebelében az egeknek  
Elorzott lángjával dicsekszik.  
Lenyúzhatod hátáról a bőrt  
És nyugton fogja elviselni,  
Csak gyermekjátékát ne sértsd meg,  
Mert mint titán zúdul az égre.

*Antistrófa*

Fel társak, új csatára bátran,  
Írjunk zászlónkra minden szépet,  
Hazát, erényt és szabadságot,  
S harcoljunk bőrünkért s a koncert.  
Hivatkozzunk igaz ügyünkre,  
S készítsük az akasztófákat.  
A nyertes igazságot is nyer,  
Igy az igazság mindég nyertes.

ISTVÁN

Fel, fel, mellettünk az Isten s igazság!

STROOM (*a házban*)

Ne féljetek, barátim, hát nem volt-e  
Mindég mulatságunk a katonásdi?  
Nem tudjuk-e Atilla, Scípió,  
Napóleon minden stratégiáját?  
Még azt is tudjuk, hol győztek hibából:  
Aratni fogjuk a dicső babért.

KAR

Babért mi is szeretjük becsináltban,  
Bizunk stratégiádban, csak vezess.

ISTVÁN

Ki hátrál, gyáva, társaim előre.

STROOM

Csak az ajtókhöz mind, hogy bé ne törjék,  
Így rendeli ezt a stratégia.

ISTVÁN

Hagyjátok az ajtót - az ablakokra.

*(István s cselédei bemennek az ablakokon, Stroom és a kar kifut az ajtón.)*

STROOM

Gyalázat - óh, hisz a stratégiáról  
Ezeknek nincs még csak fogalmuk is:  
Az ablakon jönnek s az ajtón várjuk.  
Kivertek, ám de a stratégia  
Szép tudománya ellen nem hibáztunk.

KAR

Csinálunk mi a te stratégiádra!  
Ments meg, vagy kamra, pince odavan.

*(István s cselédei is kijőnek.)*

ISTVÁN

Csak forgassátok azt a légycsapókat.

STROOM

E fegyver nincsen a traktátusokban.

ISTVÁN

E fajzat sincsen, mit nyakunkra hoztál.

KAR

*Strófa*

Jaj néked, föld, kesergj, jajdulj fel,  
Elesett Svábia, a szent vár  
És Európa, melyet mink oly  
Szépen germán-keresztényeztünk,  
Ismét csak vad pogánnyá süllyed.  
Ledobja válláról az ökröt,  
Amelyet szépen ráültettünk,  
S megint ő ül fel az ökörre.

### *Antistrófa*

Erdő nő a szép síma állon,  
Mint elhagyott kultúrán a gaz  
S csak erről ismer rá az ember,  
Hogy a földön most más világ van.  
A gazság, szenvedés, szegénység  
Örökké megmarad a régi.

### *Befejezés*

Jaj néked, szép halványra éhült  
Aszkétikus képed leöltöd,  
Le azt az ékes salavárit,  
S nadrágtalan pozsgás pogány léssz.  
Mi lesz ebből a sok szép cikkből  
Szépen felosztva paragrafra?  
Mi abból a szép társas rendből,  
Mely testhez illett, mint a járom,  
És mint a katona-kraváti,  
Hogy szinte a szem dülted tőle?  
Tudom, eszményed mentől több zaj  
És annál kevesebb kormányzás!  
Óh tisztviselők szent Mekkája,  
Szerencsétlen flótások vágya,  
Arany gallérok Kanaánja,  
Szent Svábia ledülsz örökre!  
Miért tartád a sok tanácsost,  
Ha most tanácsot mégsem adnak!

### STROOM

No gyermekim, stratégikus szempontból  
Mindenki fusson, aki merre tud.

### ISTVÁN

Itt vagytok mégis?

### KAR

Nem vagyunk, uram. (*Elfut.*)

### STROOM

Kössünk hát békét. Én önkénytesen  
Lemondok minden címem- és jogomról,  
Csak hagyjatok, hogy kenyerem keressem.

### ISTVÁN

Legyen, tegyük le gyermekim a fegyvert,  
Nagylelkűség a győztest illeti.

STROOM

Igaz. (*Félre.*) Jó, hogy még nem civilizáltam,  
Másképp most drága lenne a kötél.

ISTVÁN

Mit fogsz tehát már most elkezdni?

STROOM

E klasszikus pogány komédia,  
Látom, nem az én tettekörömbe vág,  
Az államalkotás nem kenyerem.  
Eszmém dicső volt, büszke, nagyszerű:  
Az egységes erős monarchia,  
De a praxszisban az enyv gyenge szer,  
Csunyául szétment, amint ráütöttél.  
Romantizmushoz térek vissza hát,  
Keresztyén művelődés tudományom,  
Kozmopolitizmus a mesterségem.  
Jó, hogy megőrzém aktáim között  
A sípládát. Elő te régi társ!

ISTVÁN

Ez jól van, húzz hát egyet rajta, sógor,  
Bukfencet is hányhatsz, mi mulatunk,  
S gondunk lesz rá, hogy úgy-ahogy megélj.  
Mert kettőt nyertünk mégis általad:  
Egy szót, mi eddig nyelvünkéből hiányzott,  
A huncutot neked köszönjük, és  
A drágább vívmány egy szakadhatlan pánt:  
Az egyetértés, mely most összefűz.  
Nem úgy, barátim?

CSELÉDEK

Óh, igen, örökre.  
Mi benned élünk, és te meg erős  
Bennünk vagy.

ISTVÁN

Most e második szerződést  
Pecsételjük meg, nem miként az elsőt,  
Vérrel, de borral. Mürz! hozz kupákat  
Te meg játsszál romantikus danát.

STROOM (*kintorna mellett énekel*)

Mikor én katona főt,  
Oh her Jézisz majd meghót;  
Nem folt nékem egy tál kása,  
Csak egész nap íres hása.  
Nincs van nékem jó leni!

Itt hagyom én Mátyarország,  
Elmenem én Némedország.  
Oh, én szegény némedi,  
Nincs van nékem szeredi.  
Ott lesz nékem jobb leni!

(*Függöny.*)

## INFORMÁCIÓ

### A CIVILIZÁTOR

CD-szöveg, Madách Imre összes művei

*A civilizátor* kézírata az OSzK kézirtárában található, jelzete: 2069 Quart. Hung. 20 levél. Címlapján az 1859-es évszám.

*A civilizátor* első kiadása a *Madách Imre Összes Művei* (I-III. k., Bp., Athenaeum 1880, új lenyomat 1895, sajtó alá rendezte: Gyulai Pál) III. kötetének 261-316. lapján található. Ennek alapján került a Halász Gábor szerkesztette *Madách Imre összes művei* (I-II. k., Bp. Révai, 1942) első kötetébe (463-508. l.), amelynek nyomán az 1989-es, kritikai igényű kiadás a Szépirodalmi Könyvkiadónál (*Madách Imre válogatott művei*, sajtó alá rendezte Kerényi Ferenc és Horváth Károly) létrejött, s amelynek alapján készítette az Unikornis Kiadó is *Madách Imre válogatott drámái* c. kötetét (*A civilizátor*: 135-184. l., a kötetet az 1989-es kiadást javítva, korszerűsítve sajtó alá rendezte Sirató Ildikó). Jelenlegi CD-szövegünk ennek a legutóbbi szövegnek újra ellenőrzött, több helyen javított, kiigazított változata. Itt, információs dokumentumunkban közöljük - némileg javított, kiegészített változatban - Sirató Ildikó szövegmagyarázatait is. E mintául vett kiadás sorszámozása szerint a darab terjedelme 916 sor.

Jelen CD-kiadásunkban modernizáltuk a dráma helyesírását, természetesen csak azokon a helyeken, ahol a változtatás nem rontotta el a darab jambikus verselését. Tehát nem változtattuk meg a ma helytelen rövid vagy hosszú mássalhangzós (pl. *léssz, pöregyeség*), vagy a gyakori, a ma helyestől eltérő hosszúságú magánhangzós (pl. *tanúl, zúdúl, számít, kivülem* stb.) szóalakok hibás helyesírását, ha a verselési helyzet úgy kívánta. (A helyesírási elvek részletesebb indoklását ld. A METINF - Az ember tragédiája információs dokumentumában!) Nem változtattunk természetesen Madách régies, vagy nyelvjárási szavain, egyéni szóalkotásain (mint pl. *rekesz, mángol* = *rekeszték, mángorol* stb.), a régies ragozáson (mint pl. *jövend, veendjük, tevék, jőj, leszesz, ízeig* stb.) és a ma már nem használt szóalakok tekintetében (*alkalmasb, veszélyesb, utósó, tatarol, sportula* stb.). Mivel „arisztophanészi” komédiáról van szó, nem pontoztuk ki (a régi kiadások mintájára) a trágár, vagy durva kifejezéseket, a szókimon-dásban követtük a legutolsó kiadás elveit.

## Szövegmagyarázatok a drámához

*(Leülnek egy asztal körül, Uros oldalt eszik egy fa alatt. **Stroom** két kutya által vont taligán...*

- A név jelentése: folyó, folyam, áradat. Utalás Alexander Bach belügyminiszter rokonjelentésű nevére (patak; német).

Ez az egyetlen egy **panácea**, / Mely gyökeres gyógyítást eszközöl.

- Varázsszer, mindent gyógyító, minden bajban segítő csodaszer (görög).

Hát ama híres **Katzenellenbogen**, / **A Bückeburg, Hechingen, Sigmaringen**, / **Schwerin, Strelitz, Reis-Schleis** s más számtalan / Hitványság mind ki ment már Áfrikába?

- Valódi vagy kitalált, eltorzított német hely- és tartománynevek. Katzenellenbogen, azaz Macskakönyök, a német köznyelv „Rátót”-ja; Bückeburg, azaz Püpvár: Schaumburg-Lippe hercegség székvárosa; Hechingen: járási székhely és a Hohenzollern grófok városa Sigmaringen poroszországi kerületben; Schwerin: Mecklenburg-Schwerin fejedelemség egyik fele; Strelitz: az előbbi tartomány egy másik részterülete; Reis-Schleis, vagyis Rizskorpa: Reuss-Schleiz kisfejedelemség nevének eltorzítása.

Már azt betölté, a sört feltalálta, / Romantikát, nadrágot, **ulmerkopf**ot.

- A híres ulmi kalaposcéh termékének átvitt értelmű említése, a német vaskalaposság kigúnyolása.

És innen jő a **félszeg** művelődés.

- Féloldalas, aránytalan.

Szólj jó barátom; ismered-e **Hegelt**?

- Georg Wilhelm Friedrich Hegelt (1770-1831), a klasszikus német filozófia, a dialektikus logika nagy alakját.

Másképp kísértjük meg / Argumentummal **a posteriori**.

- Tapasztalaton alapuló érveléssel (latin).

Meglátjuk, jóllakunk-e mind belőle / Avagy csak úgy, miként a **kóceví**.

- Csepűrágó, nincstelen vándorkomédiás.

Imé, készen van a **protokol** is,

- Jegyzőkönyv; helyesen: protokoll (görög-latin).

Az a jövő zenéje, / **Preludiumából** egy **kis akkord**.

- Előjátékából (latin zenei műszó). Hangzat, több különböző magasságú zenei hang együtthangzása (francia).

Más neven? MÜRZL **Zielarsch**.

- Célségg; durva tréfa (német).

**Sackermant**, voltál, vagy nem?

- A szentségét! (német).

STROOM Mi **parvenű** név!

- Előkelősködő (francia).

Lám mily megnyugtató **precízió**.

- Pontosság, szabátosság. (francia)

No mondhatom én szép **ternót** csináltam.

- Hármastalálót a számsorsjátékon (olasz).

No majd csinálom róla egy **fapátenst**.

- Pátens: törvényerejű rendelet, latin.

Mi szent előtted, **sérthetetlen** \* / A császárnak **fogadására**\*\* / És az **oktrojált** alkotmányra,

- \*) Ne olvasd: *sérthetetlen*. \*\*) Az ünnepélyes fogadás nemcsak mint *Empfang*, de mint *Gelübde* is értendő a fejedelmekről. [Madách jegyzete.] Empfang: fogadás, fogadtatás; Gelübde: fogadalom (német). \*\*\*) Erőszakolt, rákényszerített alkotmányra (latin). Utalás az 1849. márc. 4-i alkotmányra.

Hogy fér belé két emberélet, / Hogy járjuk Ponciust, **Pilátust**\*, / Midőn még fel sem is találtuk /A **civilrechtet**\*\*, romantizmust,

- \*) Poncius Pilátus Júdea római helytartója, aki, mivel ártatlannak tartotta Jézust, Heródeshez küldte, az vissza öhozzá, majd Pilátus, engedve a nyomásnak, kivégeztette. \*\*) Polgári jogot (német).

Hol **passzusod**?

- Útleveled (latin). Utalás a belföldi útlevélre.

Pótlék-adó, dohányra engedély / És **borboléta**.

- Cselédkönyv.

S mi azt hívők, / Hogy létezünk. Szép **herézisben** voltunk.

- Eretnökségben, tévhitben (görög).

Ő alkotó e házat s rendezé / A **konstitúciót**.

- Alkotmányt (latin). Az előző sor utalás az államalapítóra, Szent Istvánra.



E dekrétummal, ím, kasszírozom. / Ezentúl **Zsófia** lesz ünnepünk,

- Utalás Zsófia főhercegnőre, Ferenc József császár anyjára.

De nekünk jó ám **konstitúciónk**.

- Jelentése itt kettős: testfelépítésünk és alkotmányunk (latin).

Miért nem mondd, jó az **octroink**?

- Kényszerünk (francia).

Talán csak pénzünk **párticédulája**.

- Gyászjelentése (francia).

*(Egy **fóliánst** ad át.)*

- Régi, ívrét alakú, vastag könyvet (latin).

UROS Mondd, mit kapunk belőle? / STROOM **Nyugtatót**.

- Nyugtát.

E fürge nép lesz a polícia, / Mely befuródik száz **rekesz** dacára

- Rekeszték, fal.

Ez a kis bogár, / Melynek **hátulja fénylik**, fogja a / Pátenseket kiadni s magyarázni.

- Szentjánosbogár.

Mindnyájatoknak itt a pápaszem, / A **gravitást** megadja néktek az

- Méltóságot (latin).

**Corpo di Bacco\***, ez ajándokod hát? / **Maledetto tedesco\*\***, no, megállj!

- \*) A mindenségit! Teringettét! (olasz) \*\*) Átkozott németje (olasz).

„**Cár dava, mi pak trazsimo.**”

- Kb. a cár [császár] ad, mi követelünk tőle; szerb nyelvből torzítva.

Tudod-e mit tesz az, hogy **cinye mintye!**

- Bosszúálló (román).

„**Cso zse szi bol dotyat, Jano? / Mizer szlovák vecser, rano. / Teraz bugyes, szlavni Rakuz. / Do rityi mi zakúz.**”

- Mi voltál eddig, szegény Janó? / Nyomorult szlovák este, reggel. / Most majd híres leszel. / Nyald ki a seggem. (szlovák)

**Zatraceni szvinyár\***, ördög, pokol, / **Uhor szom\*\***, és az is leszek, míg élek.

- \*) Piszkos disznó (szlovák). \*\*) Magyar vagyok (szlovák).

„**Willst du dich gut unterhalten, / Werde ich gut aufgelegt sein.**”

- Ha jól akarsz szórakozni, / Rád fekszem és felvidítlak (német).

Fogom használni az **indukciót\***, / És úgy hiszem, hamar **kapacitállak\*\***. -

\*) A szó egyaránt jelent logikai módszert, következtetést az egyesből az általánosra; illetve gerjesztést, izgatást (latin). \*\*) Ráveszlek, megnyerlek (latin).

Hát még a sok mellékes **sportula!**

- Mellékjövedelem (latin).

E vén gazembert mogyoróbotokkal / **Mángoljátok** meg,

- Mángoroljátok, verjétek.

E fegyver nincsen a **traktátusokban**.

- Értekezésekben, tanulmányokban (latin).

Erdő nő a szép síma állon, / Mint elhagyott **kultúrán** a gaz

- Haszonnövény-ültetvényeken (latin).

Le azt az ékes **salavárit**,

- Bő, buggyos keleti nadrágot (perzsa).

Mely testhez illet, mint a járom, / És mint a katona-**kravátli**,

- Nyakkendő, nyakravaló (német).

**Kozmopolitizmus** a mesterségem.

- Világpolgárság (görög-latin).

Egy szót, mi eddig nyelvünkéből hiányzott, / A **huncutot** neked köszönjük,

- A szó forrása a német Hundsfott, azaz kutyaütő, gazember.

Most e második **szerződést** / Pecsételjük meg,

- Utalás a honfoglaló törzsek vérszerződésére.